

Н. Городня, д-р іст. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

КОНЦЕПЦІЇ ПАТРІОТИЗМУ В ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Обговорюється ідеологія патріотизму, здійснюється огляд її основних концепцій, простежується їхнє формування продовж історичного періоду – від Давньої Греції до сьогодення. Аналізуються найбільш впливові філософські праці на тему патріотизму, що спричинили наукові й суспільні дискусії та заклали теоретичну основу різних концепцій ("Міцний", "Поміркований", "Конституційний", "Громадянський", "Асоційованих обов'язків", "Критичний", "Державний" патріотизм). Акцентуються окремі питання у науковому дискурсі про патріотизм, такі як: чи завжди патріот повинен підтримувати національний уряд; яка міра критики є виправданою для патріота в умовах криз; які засоби захисту інтересів Вітчизни є моральними; як уникнути ексклюзивності патріотизму. Особлива увага приділяється інтерпретаціям патріотизму в сучасній Росії та концепції, яка там реалізується.

Показано, що продовж історії сформувалися різні концепції патріотизму. Мислителі XIX – початку XX ст. не завжди оцінювали патріотизм як чесноту. Деякі з них, як Лев Толстой, вважали патріотизм аморальним, таким, що є причиною війн між народами. Інші критикували спрощене розуміння патріотизму і вважали більш змістовною концепцію "гарного громадянства". Загалом усі концепції патріотизму можна поділити на два типи: поміркований і крайній (екстремальний). Концепції поміркованого типу мають сильний критичний компонент. У цьому випадку патріот критикує негативні тенденції розвитку держави й намагається протидіяти їм. Екстремальний тип характеризується безумовною відданістю патріота державі та її властям, некритичним підходом до захисту її "національних інтересів". Таким прикладом є концепція патріотизму, яка реалізується в сучасній Росії. В Україні ідеологія патріотизму сформувалася під впливом двох революцій і особливо війни з Росією. Водночас, у нашій державі відсутній академічний і суспільний дискурс із цього питання. Проте він необхідний, щоб добре розуміти, на основі якої концепції здійснюється патріотичне виховання молоді.

Ключові слова: патріотизм, концепції патріотизму, патріотизм в Росії, поміркований тип патріотизму, екстремальний тип патріотизму.

УДК 94:930(477)"19/20

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2019.141.2>

А. Істоміна, здобувачка

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПОДАТКОВІ ОРГАНИ В НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ В ПОРЕФОРМЕНИЙ ПЕРІОД: СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ

Ліберальні реформи, проведені в Російській імперії впродовж 1860-х – 1870-х рр., суттєво відобразилися на фінансовій сфері велетенської країни. Вони мали також свої особливості на території губерній, заселених українцями. Особливо суттєво було зреформовано податкові служби, які стали більш сучасними й копіювали принципи та методи своєї роботи з аналогічних структур західноєвропейських держав. У середині XIX ст. в Наддніпрянській Україні фактично не існувало спеціальних податкових органів. Ці функції виконувалися низкою владних інституцій, а координацію їхньої діяльності на місцевому губернському рівні здійснювали казенні палати. Після поразки Російської імперії в Кримській війні її уряд змушений був провести ряд системних реформ. Одним із напрямків реформування Російської імперії стала реорганізація сфери державних фінансів, зокрема й органів фінансового управління та фінансового контролю.

Упродовж останніх десятиліть українська історична наука звертала окрему увагу на функціонування податкових органів імперії на землях сучасної України. З огляду на це, у статті проаналізовано сучасну українську історіографію питання функціонування податкових органів Російської імперії в Наддніпрянській Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. Розглянуто основні вітчизняні дослідження діяльності тих владних інституцій, які виконували функції податкового контролю в українських губерніях Російської імперії. Особливу увагу приділено працям, у яких висвітлювалися регіональні особливості роботи податкових органів. Окреслено перспективні напрямки подальших досліджень даної проблеми.

У статті визначено, що проблеми діяльності податкових органів у Наддніпрянській Україні в пореформений період стали предметом дослідження багатьох сучасних українських науковців. Можна констатувати навіть факт формування наукових шкіл із проблем історії фінансової політики в Україні. Це Київська історична школа професора О. Реснта, Харківська історико-правова школа професора О. Головка і Кропивницька школа економічної історії професора В. Орлика. Проте залишається ціла низка аспектів проблеми, які потребують подальшого глибокого вивчення.

Ключові слова: історіографія, Наддніпрянська Україна, українські губернії, податкові органи, казенні палати, податні інспектори.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української та зарубіжної історіографії проблеми державного управління в Російській імперії розглядаються у кількох напрямках, зокрема досліджуються і питання діяльності податкових органів. Проблеми історії оподаткування та податкового контролю в Наддніпрянській Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. стали предметом вивчення у працях багатьох сучасних українських дослідників. Їхні змістовні розвідки доповнили наукові здобутки попередніх поколінь учених і, безперечно, значно збагатили історіографію цієї вагомий наукової проблеми. При цьому слід ураховувати, що складність дослідження питань історії податкових органів зумовлена їхньою зосередженістю в точці перетину декількох наук: історії, економіки та права. Автор цілком погоджується з тезою сучасного українського вченого В. Орлика про те, що "наукове пізнання проблем економічної історії не зводиться до опису фактів і подій історичного минулого,

воно передбачає концептуальне й теоретичне їх осмислення, що вимагає використання багатьох наукових методів пізнання" [14, с. 59].

Аналіз досліджень. Необхідно зауважити, що спеціальних узагальнюючих історіографічних досліджень порушеної проблеми практично немає. Виняток становлять праці В. Жвалюка [10], В. Орлика [13], О. Головка [7–9], проте з часу опублікування їх минуло вже більше десяти років. Навіть дисертація Л. Годунової [6] була захищена п'ять років тому. Окрім цього, більшість науковців у своїх історіографічних дослідженнях, присвячених імперським владним інституціям у Наддніпрянській Україні чи проблемам дослідження фінансової політики [24], лише побіжно розглядали проблеми сучасної історіографії податного контролю в Наддніпрянській Україні в пореформений період.

Метою статті є розгляд особливостей наукового осмислення сучасними вченими діяльності податкових органів у Наддніпрянській Україні.

У середині XIX ст. в Наддніпрянській Україні фактично не існувало спеціальних податкових органів. Ці функції виконувалися низкою владних інституцій, а координацію їхньої діяльності на місцевому губернському рівні здійснювали казенні палати [11; 12]. Після поразки Російської імперії у Кримській війні уряд змушений був провести ряд системних реформ. Одним із напрямків реформування імперії Романових стала реорганізація сфери держання фінансів, зокрема й органів фінансового управління та фінансового контролю.

Проблеми діяльності казенних палат у Наддніпрянській Україні розглядалися у працях сучасних українських учених, а саме: В. Жвалюка [10], В. Орлика [12], О. Головка [8], М. Бармака [1], Б. Шевчука [21], О. Шпортун [23]. В. Жвалюк, В. Орлик та О. Головка вказують на розмістив повноважень даної владної інституції на початку 1860-х рр. та на звуження її повноважень протягом 60–80 рр. XIX ст. О. Головка, аналізуючи функції казенних палат та розглядаючи проблеми відсутності спеціальних органів фінансового контролю на губернському рівні на початку 1860-х рр., робить досить суперечливий висновок, що "фактично казенні палати перевіряли самі себе" [7, с. 303]. На цей факт цілком справедливо звертає увагу й дослідник Б. Шевчук [21, с. 133]. Аналізуючи функції податкового контролю казенних палат, В. Орлик наголошує, що "у той період казенні палати перебували в цілковитій залежності від невідомчих Міністерству фінансів установ з питань збирання податків, не мали ні достатніх засобів, ні можливостей перевіряти відомості стосовно окладних зборів та платоспроможності населення. Склалася парадоксальна ситуація – в казенних палатах зосереджувалось управління всіма прямими податками і різноманітними митами, а вони не мали в повітах підвідомчих їм агентів для нагляду на місцях за діяльністю громадських установ і поліції по їх розкладці та збиранню" [12, с. 71]. Дану тезу підтримують й інші дослідники, указуючи, що "період після реформ 60–70-х рр. XIX ст. створив об'єктивні передумови для проведення відповідних перетворень в оподаткуванні, як прямому, так і непрямому" [9, с. 214]. А відсутність місцевого управління окладними зборами після скасування подушної системи оподаткування та реформування "промислового оподаткування, інші зміни, пов'язані з перебуванням на посаді міністра фінансів Російської імперії М. Х. Бунге, викликали необхідність і створили передумови для започаткування інституту податних інспекторів, підпорядкованих казенним палатам, однак, при цьому відносно самостійних у функціональному плані щодо здійснення фіскальної діяльності" [10, с. 60].

Питанням реформування повноважень казенних палат і створення спеціальних податкових органів, зокрема губернських акцизних управлінь (1863 р.) та інституту податних інспекторів (1885 р.), у науковому середовищі традиційно приділялося більше уваги, аніж проблемам функціонування казенних палат. Відповідно, наукові пошуки в означеній царині представлені значною кількістю історіографічних джерел, серед яких і дослідження, що з'явилися в останні десятиріччя. В українській історіографії В. Жвалюк фактично започатковує дослідження проблем створення та розвитку в українських губерніях Російської імперії інституту податних інспекторів. Результатом пошуків ученого, проведених у галузі історії держави і права України, стала монографія "Податкові органи Російської імперії в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.: організаційно-правові засади діяльності" [10]. Автором проведено аналіз податкового законодавства Російської імперії в пореформений період, досліджено

загальні аспекти роботи російських податкових органів, які діяли в Наддніпрянській Україні, розглянуто їхній кадровий потенціал та правоохоронну діяльність податківців. Ураховуючи, що В. Жвалюк був фахівцем-практиком і лише додатково займався науковими дослідженнями, помітною є певна необ'єктивність автора щодо предмету свого дослідження, зокрема його захоплення тогочасними податківцями. Цілковито погоджуємося із зауваженням Л. Годунової щодо ідеалізації "тогочасних податківців В. Жвалюком, особливо щодо подвижницької діяльності податківців як представників "дореволюційної інтелігенції слугувати своєму народові" [6, с. 178].

У статті В. Орлика та Л. Годунової [15] розкриті повноваження інституту помічників податних інспекторів, створеного 1897 р. Автори проаналізували особливості діяльності помічників податних інспекторів у Київській губернії, представили дані про персональний склад цих чиновників. У статті цілком слушно наголошується, що "посада помічника податного інспектора вводилась з метою полегшення діяльності інспекторів, для упорядкування діяльності податкового нагляду, створення оптимальних умов для його змістовності й продуктивності, а не для перекладення обов'язків з однієї посадової особи на іншу, київська казенна палата визнала необхідним обмежити діяльність помічників податних інспекторів точно визначеними топографічними кордонами, у межах яких покласти на останніх чітко визначені обов'язки податкового нагляду" [15, с. 219]. Також автори даної статті розглянули труднощі та особливості адміністрування в інших регіонах Наддніпрянської України державного промислового податку, введеного в 1898 р. [15, с. 221].

Якщо переважна більшість дослідників податкових органів зосереджувала свою увагу на проблемах загальноімперського масштабу загалом або Наддніпрянської України зокрема, то житомирський дослідник Б. Л. Шевчук акцентував увагу на регіональних особливостях діяльності інституту податних інспекторів у Волинській губернії [22]. Автор цілком справедливо указує, що у "Волинській губернії до 1911 року не було земських установ, що в окремих випадках додавало роботи інспекторам. Крім того, на Правобережжі податківці здійснювали адміністрування відсоткового збору з маєтків осіб польського походження" [22, с. 202].

Певні аспекти реалізації податкових функцій імперських інституцій губернського та повітового рівнів висвітлені в кандидатській дисертації та монографії Р. Воробей [4; 5]. Дослідниця, акцентуючи увагу на основних функціях губернського управління, указує на функцію нагляду за фіскальними установами, які вона не зовсім коректно називає "фінансово-податковими" [5, с. 9], адже податкові функції виконували не всі фінансові інституції губернського та повітового рівнів, підконтрольні губернському управлінню. Наприклад, казначейства були виключно касовими установами. Як відомо, функції податкового контролю в Російській імперії виконували не лише урядові інституції на місцях, а й самоврядні організації, зокрема органи міського та земського самоуправління.

Проблеми податкових повноважень губернських і повітових земських установ та їхню взаємодію з податними інспекторами в адмініструванні оподаткування нерухомого майна досліджено С. Орлик [16; 17; 18]. Авторка вказує, що "головною причиною, яка затримувала розвиток системи оподаткування нерухомого майна, ... була непорядкованість фіскальних повноважень земських інституцій, зокрема, погана організація оціночних робіт на всіх рівнях, зумовлена законодавчою невизначеністю та несвоечасністю прийняття законодавчих, інструктивно-

методичних підзаконних актів, які встановлювали б порядок та методику проведення оціночних робіт на всій території імперії одночасно" [18, с. 13].

Фіскальним повноваженням міщанських самоврядних інституцій присвячений окремий параграф монографії В. Шандри. Авторка переконана, що "вчасна сплата в повному обсязі державних податків була основним показником діяльності міщанських управ і старост" [20, с. 197].

Незважаючи на наявність дійсно аналітичних праць з історії становлення та діяльності органів податкового контролю в Наддніпрянській Україні, останнім часом з'явилися публікації з досить поверховим рівнем висвітлення деяких аспектів зазначеної проблеми. На нашу думку, названий недолік можна помітити в дослідженнях А. Поляка, А. Берестового та М. Василенко. Так, зокрема, А. Поляк стверджує, що "із початком визволення слов'янських земель від монголо-татарського панування в XIV столітті розпочався другий етап становлення податкових органів на українських землях, який тривав до кінця XIX – початку XX століть. Це був період перебування українських земель у складі інших держав" [19, с. 81]. Очевидно, що наведена теза суперечить окремим положенням шкільного курсу історії України.

А. Берестовий та М. Василенко у спільній статті "Трансформація функцій податкових органів Російської імперії в другій половині XIX ст." цілком справедливо вказують, що "деякі аспекти діяльності податкових інспекторів залишилися поза увагою дослідників", ставлячи за мету своєї публікації "проаналізувати функції податкових органів Російської імперії кінця XIX ст. та податкових інспекторів зокрема" [2, с. 86]. Проте незрозуміло, що автори мали на увазі, коли намагалися висвітлити раніше не досліджені аспекти діяльності податківців, послуговуючись лише опублікованими працями та нормативно-правовими документами? Автори залишили поза увагою низку наукових праць сучасних українських істориків, правників та економістів, зокрема М. Бармака, О. Головка, О. Євтушенко, В. Орлика, С. Орлик, А. Пантелеймоненка, В. Шандри, Б. Шевчука і навіть А. Берестового – співавтора аналізованого дослідження. Окрім цього, у статті розглядалася неіснуюча інституція – "податкові інспектори", адже в досліджуваній період був створений і діяв інститут "податних інспекторів". Різниця полягає у відмінності понять "подать" і "податок". Така методологічна помилка якраз і пов'язана з нехтуванням А. Берестовим та М. Василенко здобутками сучасної української історіографії як власне з проблем діяльності органів податкового контролю, так і методології дослідження проблем економічної історії загалом та податкової політики зокрема.

Аналізуючи наукові студії з проблем діяльності органів податкового контролю, зокрема казенних палат та їхніх чиновників у Наддніпрянській Україні, необхідно зазначити, що науковці не приділяють достатньо уваги дослідженню повсякдення службовців даної фінансової інституції та їхній ролі в культурних і суспільних процесах в Україні. І це при тому, що членами корпусу службовців казенних палат Наддніпрянщини були і яскраві особистості, зокрема Опанас Якович Рудченко – відомий український письменник Панас Мирний. Оцінюючи його службову діяльність, М. Бондар пише, що "за сумлінну й багатолітню службу Опанас Рудченко одержував ордені й інші відзнаки, був введений у дворянство (1901 р.), згодом, у 1914 р., здобув чин дійсного статського радника" [3, с. 5].

Отже, можна констатувати, що проблеми діяльності податкових органів у Наддніпрянській Україні в пореформений період стали предметом дослідження багатьох

сучасних українських науковців. Можна констатувати навіть факт формування наукових шкіл з проблем історії фінансової політики в Україні. Це Київська історична школа члена-кореспондента НАН України О. Реєнта, Харківська історико-правова школа проф. О. Головка і Кропивницька школа економічної історії проф. В. Орлика. Проте, незважаючи на це, автор цілком підтримує тезу Л. Годунової, висловлену ще 2014 р., про те, що "досі немає узагальнюючого фундаментального спеціального дослідження проблеми", а питання повсякдення службовців фінансових інституцій, їхньої ролі в культурних і суспільних процесах в Україні, ставлення населення до представників податкових органів узагалі залишилися поза увагою дослідників.

Список використаних джерел:

1. Бармак М. В. Формування російської імперської системи державної служби на українських землях (XVIII–XIX) / М. В. Бармак. – Тернопіль : Астон, 2016. – 392 с.
2. Берестовий А. І. Трансформація функцій податкових органів Російської імперії в другій половині XIX ст. / А. І. Берестовий, М. П. Василенко // Український селянин. – 2017. – Вип. 18. – С. 86-88.
3. Бондар М. Кіліманджаро української прози / М. Бондар // Хіба ревуть воли, як ясла повні. Роман / Панас Мирний. – Х. : Фоліо, 2016. – С. 3-24.
4. Воробей Р. Б. Формування та становлення системи місцевих органів державної влади та управління в Україні у другій половині XIX – на початку XX століття / Р. Б. Воробей. – Чернігів : КП "Вид-во Чернігівської обереги", 2009. – 354 с.
5. Воробей Р. Б. Формування та становлення системи місцевих органів державної влади та управління в Україні у другій половині XIX – на початку XX століття (на прикладі Чернігівської губернії) : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / Р. Б. Воробей. – К., 2008. – 17 с.
6. Годунова Л. В. Українські землі в податковій політиці Росії (XVIII – початок XX ст.): історіографія : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Л. В. Годунова. – Кіровоград, 2014. – 237 с.
7. Головка О. М. Фінансова адміністрація Російської імперії в Україні (кінець XVIII – початок XX ст.). Історико-правове дослідження / О. М. Головка. – Х., 2005. – 449 с.
8. Головка О. М. Апарат управління державними фінансами Російської імперії в Україні у кінці XVIII – на початку XX ст.: організаційно-правові засади діяльності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01 / О. М. Головка. – Х., 2006. – 39 с.
9. Головка О. М. Податкова інспекція Російської імперії на українських землях / О. М. Головка // Форум права. – 2010. – №4. – С. 214-222.
10. Жвалюк В. Р. Податкові органи Російської імперії в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.: Організаційно-правові засади діяльності / В. Р. Жвалюк. – К. : Атіка, 2001. – 176 с.
11. Казенна палата // Енциклопедія історії України. – Т. 5. – К. : Наук. думка, 2008. – С. 20-21.
12. Орлик В. М. Казенні палати в системі фінансового управління Російської імперії в кінці XVIII – у XIX ст. (на матеріалах Київської губернії) / В. М. Орлик // Український історичний журнал. – 2003. – № 2. – С. 66-73.
13. Орлик В. М. Податкові органи Російської імперії в Україні (історіографія проблеми) / В. М. Орлик // Український історичний журнал. – 2005. – № 4. – С. 190-199.
14. Орлик В. М. До питання методології досліджень проблем економічної історії Російської імперії / В. М. Орлик // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – 2011. – Вип. XVIII. – С. 59-64.
15. Орлик В., Годунова Л. До питання створення та діяльності інституту податних інспекторів в українських губерніях Російської імперії / В. Орлик, Л. Годунова // Наукові записки з української історії. – 2012. – №32. – С. 218-222.
16. Орлик С. В. Державний податок на нерухоме майно в Російській імперії (друга половина XIX – початок XX ст.) / С. В. Орлик // Збірник наук. пр. Черкас. держ. технолог. ун-ту. – Сер.: Економічні науки. – 2011. – № 29. – С. 123-127.
17. Орлик С. В. Проблеми визначення бази оподаткування для податку на нерухоме майно (XIX – початок XX ст.) / С. В. Орлик // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. – Економічні науки. – 2011. – № 20. – С. 236-243.
18. Орлик С. В. До питання реалізації фіскальної політики уряду земськими інституціями українських губерній Російської імперії / С. В. Орлик // NOVA UKRAINA. Zeszyty historyczno-politologiczne. – 2012. – № 12. – С. 5-13.
19. Поляк А. В. Становлення й розвиток податкових органів на українських землях / А. В. Поляк // Вісн. Запоріж. нац. ун-ту. Юридичні науки. – 2016. – № 2. – С. 78-86.
20. Шандра В. Міщанські органи станового самоврядування в Україні (кінець XVIII – початок XX ст.) / В. Шандра. – К. : Ін-т іст. України НАН України, 2016. – 344 с.

21. Шевчук Б. Здійснення фінансового контролю Волинською казенною палатою наприкінці XVIII – 1860-х рр. XIX ст. / Б. Шевчук // Волинські історичні записки. – 2010. – № 4. – С. 132-140.
22. Шевчук Б. Л. Реформування системи адміністрування податків: діяльність податних інспекторів (кінець XIX – початок XX століть) / Б. Л. Шевчук // Збірник наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. – Сер.: Історія та географія. – 2011. – № 41. – С. 198-202.
23. Шпортун О. Регулювання грошового обігу казенними палатами в Наддніпрянській Україні / О. Шпортун // Актуальні проблеми нумізматики у системі спеціальних галузей історичної науки: V Міжнар. наук.-практ. конф., 21-22 черв. 2018 р.: тези доп. – Меджибіж; Переяслав-Хмельницький; Кропивницький; К., 2018. – С. 136-139.
24. Шпортун О. Фінансова політика уряду Російської імперії в Україні у XVIII – на початку XX ст.: сучасна історіографія / О. Шпортун // *Forum Numizmatyczne: Studia i Materiały*. – 2018. – № 2. – С. 71-77.

References:

1. Barmak, M. (2016). *Formation of the System of Russian Imperial Public Service in Ukraine (18th – 19th Centuries)*. Trenopil: Aston. [In Ukrainian].
2. Berestovyi, A. & Vasylenko, M. (2017). Transformation of the Functions of Tax Authorities in the Russian Empire during the 2nd half of the 19th Century. *Ukrainian Peasant*, 18, 86-88. [In Ukrainian].
3. Bondar, M. (2016). Killmanjaro of Ukrainian Prose. In P. Myrnyi, *Do Oxen Low when Mangers are Full?* Kharkiv: Folio. Pp. 3-24. [In Ukrainian].
4. Vorobei, R. (2009). *Organization and Formation of the System of Local Authorities in Ukraine (2nd half of the 19th – early 20th century)*. Chernihiv: Chernihiv Amulet Publishing. [In Ukrainian].
5. Vorobei, R. (2009). *Organization and Formation of the System of Local Authorities in Ukraine during the 2nd half of the 19th – early 20th century (on the Example of Chernihiv Province)*. Abstract of unpublished thesis (PhD in Public Administration), National Academy for Public Administration. [In Ukrainian].
6. Hodunova, L. (2014). *Ukrainian Lands in the Tax Policy of Russia (18th – early 20th century): A Historiography*. Abstract of unpublished thesis (PhD in History), Kirovohrad National Technical University. [In Ukrainian].
7. Holovko, O. (2005). *Finance Administration of Russian Empire in Ukraine (late 18th – early 20th century): A Historical and Juridical Research*. Kharkiv: SIM. [In Ukrainian].
8. Holovko, O. (2006). *Executive Office of the State Finances of Russian Empire in Ukraine (late 18th – early 20th century): Organizational and Legal Principles of Activity*. Abstract of unpublished thesis (Doctor of Law), Kharkiv National University of Internal Affairs. [In Ukrainian].
9. Holovko, O. (2010). Russian Empire Tax Expectorate on Ukrainian Lands. *Law Forum*, 4, 214-222. [In Ukrainian].
10. Zhvaliuk, V. (2001). *Russian Empire Tax Authorities in Ukraine (2nd half of the 19th – early 20th century): Organizational and Legal Principles of Activity*. Kyiv: Atika. [In Ukrainian].

A. Istomina, PhD Applicant
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

11. Treasury Chamber. (2008). In V. Smolii (Ed.), *Encyclopedia of the History of Ukraine: Volume 5*. Kyiv: Scientific Thought. [In Ukrainian].
12. Orlyk, V. (2003). Treasury Chambers in the System of Financial Administration of Russian Empire in the late 18th – the early 19th century (on the Materials of Kyiv Province). *Ukrainian Historical Journal*, 2, 66-73. [In Ukrainian].
13. Orlyk, V. (2005). Russian Empire Tax Administration in Ukraine (Historiography). *Ukrainian Historical Journal*, 4, 190-199. [In Ukrainian].
14. Orlyk, V. (2011). Economical History of Russian Empire: Methodology of the Research. *Problems of the History of Ukraine in the 19th – the early 20th century*, 18, 59-64. [In Ukrainian].
15. Orlyk, V. & Hodunova, L. (2012). The Creation and Activity of the Tax Expectorate in Ukrainian Provinces of Russian Empire. *Scientific Proceedings on the History of Ukraine*, 32, 218-222. [In Ukrainian].
16. Orlyk, S. (2011). Real Estate Tax in the Russian Empire (the 2nd half of the 19th century – early 20th century). *Collection of Scientific Papers of Cherkasy State Technical University. Economics*, 29, 123-127. [In Ukrainian].
17. Orlyk, S. (2011). Problems of Determination of the Tax Base of Real Estate Taxes (19th – early 20th century). *Scientific Papers of Kirovohrad National Technical University. Economics*, 20, 236-243. [In Ukrainian].
18. Orlyk, S. (2012). On the Question of Government Fiscal Policy Implementation by Zemstvo Institutions of Ukrainian Provinces of the Russian Empire. *NOVA UKRAINA. Zeszyty historyczno-politologiczne*, 12, 5-13. [In Ukrainian].
19. Poliak, A. (2016). Origins and Development of the Tax Administration in Ukraine. *Bulletin of Zaporizhzhia National University. Jurisprudence*, 2, 78-86. [In Ukrainian].
20. Shandra, V. (2016). *Burgher Government Authorities of Social Classes Municipality in Ukraine (the end of 18th – the beginning of 20th centuries)*. Kyiv: Institute of the History of Ukraine of National Academy of Sciences of Ukraine. [In Ukrainian].
21. Shevchuk, B. (2010). Financial Control of Volyn Exchequer (the late 18th century – 1860's of the 19th century). *Volyn Historical Papers*, 4, 132-140. [In Ukrainian].
22. Shevchuk, B. (2011). Reform of the Tax Administration System and the Activity of Tax Inspectors (the late 18th century – the early 20th century). *Collection of Papers of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. History and Geography*, 41, 198-202. [In Ukrainian].
23. Shportun, O. (2018). Regulation of Money Circulation by Treasury Chambers in Dnieper Ukraine. In: *Proceedings of the 5th International Conference "Actual Problems of Numismatics in the System of Special Branches of Historical Science"*, Kropyvnytskyi, June 2018. Kropyvnytskyi: Publisher Ya. Dombrovska. Pp. 136-139. [In Ukrainian].
24. Shportun, O. (2018). Financial Policy of the Government of Russian Empire in Ukraine in the 18th – beginning of the 20th Centuries: Historiography. *Forum Numizmatyczne: Studia i Materiały*, 2, 71-77. [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 17.04.19

TAX AUTHORITIES IN DNIPRO-REGION UKRAINE DURING THE POST-REFORM PERIOD: CURRENT UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY

The liberal reforms carried out in the Russian Empire during the 1860's and 1870's markedly affected the financial sector of a gigantic country. They also had their peculiarities on the territory of the provinces inhabited by Ukrainians. Especially significant was the reformation of the tax service, which became more modern and copied the principles and methods of their work from similar structures of Western European states. In the middle of the nineteenth century in the Dnieper Ukraine there was virtually no special tax authority. These functions were carried out by a number of government institutions, and the state-owned chambers carried out the coordination of their activities at the local provincial level. After the defeat of the Russian Empire in the Crimean War, its government was forced to carry out a series of systemic reforms. One of the directions of the reformation of the Romanov Empire was the reorganization of the sphere of public finances, in particular, of financial management and financial control.

Over the past decades, Ukrainian historical science has paid special attention to the functioning of the tax authorities of the empire on the lands of modern Ukraine. In view of this, the article analyzes the contemporary Ukrainian historiography of the question of the functioning of the tax authorities of the Russian Empire in the Dnieper Ukraine in the second half of the nineteenth and early twentieth centuries. The main domestic researches of the activities of those power institutions that performed the functions of tax control in the Ukrainian provinces of the Russian Empire were considered. Particular attention is paid to the works, which highlighted regional features of the work of tax authorities. Perspective directions of further researches of this problem are outlined.

The article states that the problems of the activity of tax authorities in the Dnieper Ukraine in the pre-reform period became the subject of the research of many modern Ukrainian scholars. One can even note the fact of formation of scientific schools on the problems of the history of financial policy in Ukraine. This is the Kyiv Historical School of Professor O. Reyent, the Kharkiv School of History and Law of Professor O. Golovko and the Kropyvnytsky School of Economic History of Professor V. Orlyk. However, there remain a number of aspects of the problem that require further in-depth study.

Key words: historiography, Dnipro-region Ukraine, Ukrainian provinces, tax authorities, state chambers, tax inspectors.